

Tark kohtu käia.

Suhatus,

fuidas igaüks isi oma kohtu asju aeada ja pro-
tšessid mõita mõib, kui temal wähegi õigus on.

Kirjutanud

J. A. Rezold.

Tallinnas.

Trükitud G. Mathiesen'i kirjadegr.

1893.

A

A - 95337

Tark kohtu käia.

S u h a t u s,

kuudas igauks isi oma kohtu asju aeada ja protsesid
wõita wõib, kui temal wähegi õigus on.

Motto:

Keegi ei wõi ennast wõbandada,
et ta jääduft ei tunne.

Kirjutanud

J. R. Rezold.

Tallinnas.

Trükitud H. Mathiesen'i kirjadega.

1893.

Дозволено безурою. — Дерптъ, 19 Января 1893 г.

TARTU ÜLIKOOLI

RAAMATUKOGU

37559643

Печатня Г. Матизера въ Ревелѣ, Никольская ул. № 23.

Geskõne.

Ülema talurahwa kohtu eesistniku ametis olles, nägin kui wilets ja õnnetu üks inimene on, kui ta midagi säädujst ei tea. Põisteste wormivigade pärast pidi tema mitu kord sada wõrsta ära sõitma ehk jälle jeda teed külma ilma ja lume jaiuga jala ära rändama. Kõige selle suure waewa juures kantas jagedaste weel füiski oma kohtu protsessi ja tihti üsna selle pärast, et ta ei teadnud kust küllest asjaga peale hakas. Niisuguseid õnnetaid nähes oli mul süda hale ja ma kahatsesin, et neile, kui kohtu ametnik misikisugust nõu ega abi ei tohtinud sääduje järele anda. — Üsna niisugustele, asjast tundmata inimestele, olen eesfeiswa raamatu kirjutanud. Keele poolest olen püüdnud raamatu lahedaks ja arusaadavaks teha. Olets soowida, et walla kooli õpetajad eesfeiswat raamatut lastele ja rahwale ette lueksiwad. Sääduje paragrafisi, kus kohal miski teadus sääduje raamatutes seijab ei ole mina selle pärast juure lisanud, et jee oleks lugiatele liig kirju ette tulnud, asja siju meeles pidamist wähenanud ja kaju midagi toonud. Kes tahawad neid sääduje §§ näha ja lugeda, osiku sääduje raamat, uurigu ja õpigu sealt seest nii palju kui tahab, mõnel on aga säädus arusaamata ja iseäranis eesti keele, kus tehnikka sõnade puuduste ja mitme muu asja pärast ümber panekud rahwale mitte arusaadawad ei ole. Kui Zumal elu ja terwit annab, siis saan edespidi tähtsamaid kasjatfioni departementi seletusi wälja andma. Palun siis seeford sellega lepidu, jäen auupakkisult

J. H. Rejold.

Tallinnas, 10. Januail 1893, Wäite Korja uul. № 425 kort. 4.

Õõera keele sõnad.

Appellatsioon — kõrgema kohtu ette kaebtuse toomine.

Departament — kohtu osakond.

Rassatsioon — tühjaks tegemine.

Kultuura — haritud.

Instants — kohtu jäuskonnad, alamalt ülemale.

Paragraf (§) — üks kirja osa.

Protsessid — vaidlemised.

Termin — edasi kaebamise aeg.

Tehnikasõnad — kunstisõnad.

Obligatsioon — võlakiri.

Sisse juhatatus.

Sale on sagedaste näha, kui väga palju inimesti omad protsessid kohtudes kautawad ja sagedaste üsna pisikeste wormi wigade ehk mõne muu wäikese eksituse pärast, millest neid üks pisutene juhatatus oleks wõdinud peasta, nüüd aga selle läbi õnnetumaks saanud, kas oma wara kautanud ehk jälle torni ilma süüta istuma läinud. Muus lugia mõtleb wist, kuidas wõib ilmasüüta inimest istuma panna? See juhtub aga väga tergeste tulema. Näituseks: üks kuri naaber ehk muu wihamees otsib, kuidas wana sõna ütleb „kuke kurna“. Ta ärritab oma ligemist, teeb temale salaja kahju, wiimaks läheb ka sellel kõige auusamal inimesel kops üle maksu, ütleb ühe halwa sõna, seal on aga wastasel ehk wihamehel tunnismehed kae pärast ja kaebab kohtusse, et tema olla Hansu ehk Jaani käest ilma süüta lüüa ehk sõmata saanud. Nüüd on see auus inimene kohtu all ja kui ta ei mõista mitte oma eest kosta, siis läheb pea kas lühema ehk pikema aea peale istuma ehk maksab rahatrahwi. Et nüüd waestel asjatundmata inimestel õnnetust, kurja maailma katwuse ja kelmuse läbi ei juhtu, selle tartwis olen mina ühe auusa eesti rahwa armastaja nõu peale üht wäi-

test õpetuse raamatud kirjutanud, ühes juhatuse nõõriks neile, kes ise kohtu asju ei tunne, mis järele nemad käia wõiwad. Sest juba kohtu ministri herra oli meie eestirahwa armastajale isa R.... ütelnud, kes oma rahwa häda oli temale kaebanud, et laske üks juhatuse raamat oma rahwale kirjutada, mis järele neil käia tuleb, sest lätlastel olla juba üks niisugune raamat. Selle eesfeiswa raamatu eesmärk ei ole mitte säädust seletada, ega säaduse paragrafisid (§§) näidata, kus kohal naad säaduses seisawad, seda ei pruugi ka needki mitte peast teada, kes säadust on suure koolide peal õpinud. Nemad lööwad nõnda sama säaduse raamatu lahti, kui teisedki mitte säaduse tundjad, kes tahawad teada saada, mis see ehk teine säaduse § nõuab ehk käsib, sest et säaduse paragrafsi (§§) on kümne tuhandete kaupa, kui neid kõiki kogu wõtame ja inimese pea on arw, kui sõel, mis kõik enamiste püiab läbi lasta, mis ehk tahtis kinni wõtta. Säädus lasseb ka sagedaste mitmes punktis, mitmed moodi ennast seletada. Sellest siis ka tuleb et kohtud eneste wahel mitmed moodi üht ja seda sama asja otsustawad. Minult see jäeb lõpetuseks märksa, mis kõige kõrgem kohus on wiimaks oma arwamise järele otsuseks ja seletuseks teinud, kes isi ka sagedaste omas teistes istumistes nõnda samuti üht ja sedasama asja teist wiisi seletawad. Selle läbi on siis ka tulnud, et Senati kassationi departamenti seletusi on suured paljud raamatud täis

kirjutatud ja wälja antud, millest kõige uuem ehk wiimne seletus ühes ja selles samas asjas saab õigeks arwatud ja makswaks peetud. — Kõige kõrgemad, selgemad ja passilikumad inimesesugu elu kohta olid endised wanad rooma säädused, aga ühe õpetamata inimesele kõige raskesti nuhtluseks, sest et need oma eest ei mõistnud kosta. Sellepärast siis ka nõutakse, et iga säaduse tundja peab rooma säadust tundma õpima, mis kõik haritud Euroopa riigis oma säaduste tegemise juures on omale põhjaks wõtnud. — Meie praegused Wene riigisäädused on ühe kõrge kulturarahwa kohta passilikud, kes juba mõtelda mõistab ja kelle liikmed, ükfinä, iga mees, oma eest kosta mõistawad, kui kawalus neile kanda torgata tahab. Tunnistajad peawad ainult tõtt rääkima. Wale tunnistajad ja walet wandujad saawad wangi mõistetud. Kes aga omale wale tunnistus mehe palgab, see wõib Siberisse saadetud saada. Et õnnetuse eest hoida on iga riigi alama kord ja kohus, riigi säadusi tundma õpida ja iga pidi enese filma ringi hea raamatute lugemisega laiendada. Nõnda sama ka aea lehti lugeda, kus sagedaste riigivalitsuse tahtmised, püüdmised ja säaduste uuendused saawad awalbud. Meie aega, kus meie siin maailmas elame nimetaks materialismuse aegs, kus igaüks ennem oma kui teise tasku peale waa-tab. Sellepärast ei pea kedagi uskuma, isäranis raha asjus, ka selle kõige armsama sõbrale ei pea raha ilma kwiitungita laenama. Kõik kaup

olgu kas kirjalikult saadud paberite peale ehk kõige vähemast tunnistus meeste kuuldes tehtud. Kontraktide tegemise juures olgu igamees väga ettevaatlik, et vastane, miski wigurid senna sisse ära ei peida, mis hiljemine, kui asi juhtub kohtu ette tulema, temale kahjuks võib olla. Teeniad püütü omal palga raamatud pidada, kuhu herrad ehk prouad nende palgad peatvad sisse kirjutama, aga mitte üksi numridega, waid ka sõnadega peab wälja wõetud raha ülesse tähentatud olema. Nimelt ette otja kirjutab herra oma käega, kui palju teenia kuus ehk aastaks palga saab ja kui palju kätte on saanud, kirjutab teenia oma käega alla. Kes kirjutada ei mõista lastu teist oma asemel kirjutada. Kui ühel inimesel üht kontrakti ehk muud ametliku paberid tarwis teha on ja temal enesel mitte selle tarwis osawust ei ole, mingu tema ühe niisuguse mehe juure, kes mõistab teha, aga ärgu uskugu mitte kõrtsi joobikuid, wanu lahti lastud kantsleil ära kirjutajaid, **nõnda nimetud nurga adwokatisi**, kes oma mõistust laia suuga kül kiidawad, aga isi ometi midagi ei mõista teha, ehk kui nad ka midagi teewad, siis ei wõi see inimene iiales wõita puuduslike töö pärast. Kes saaduslikult ja diete paberid mõistawad teha ja rahwast selles asjas juhataja, need peawad enne kohtute peal ametnikud: kas kohtu herrad, kohtude sekretarid, nende abid ehk jälle selle tarwis õpinud saaduse tundjad olema. Kohtude ära kirjutajaid ja tõlkijaid ei wõi palju uskuda, kes alati on walmis rahwale palwekirja-

sid kirjutamas, sellest hoolimata, et see neile keelatud on. — Asja juhataja walimise juures peab selle peale waatama, et ta hoolas, diglane ja auus toimetaja on, terminisi ei kauta, ega muud halptust ei tee, mis kohtu käiale kahjuks on.

Et iga üks keele puuduse pärast ei wõi oma protsessi isi aeada, siis ometi kõige vähemast võib tema oma palwe kirjadele lasta need punktid sisse panna, mis tingimata tarwis lähewad ühe protsessi wõitmise juures; selle ja mitme muu teiste kohtu asjade juhatuses on ees seisaw raamat kirjutatud. Et saaduste tegemiste juures wanad rooma saadused on Euroopa rahwastel juhtnõuiks olnud, sellepärast on siis ka enamiste iga rahwa juures wanad rooma wõi ladina keele nimed pruugitawaks jäänud. Meie Gesti keel on weel mõnes asjas wäheste haridusega ja temas puuduwad tarwilikud kohtu keele sõnad. Need puuduwaid sõnu on püütud kül teha, aga need tehtud sõnad ei ole mitte kohased, ega selged asja seletuse tarwis. Näituseks: wenekesse отъѣзъ, tähendada: kaja, kasatsioon tühjaks tegemist j. n. e. Need sõnad ei ole taugekt kohased, ega ei anna mitte asjale täielist selget wälja ütelist. Sellepärast olen mina omas raamatus suurem jägu kõi wanad ladinakeele nimed pruukinud ja püüdnud niipalju kui võimalik Gesti-keele ära seletada. Kui rahwas on nende nimega ära harjunud, siis on naad palju paremad pruukida, kui Gesti-keele omad poolitu tähendusega nimed. Naad on ju iga teise rahwa juures ka pruugitawad.

I. Kriminal, trahwi ehk kaela kohtu protsessid.

Need on niisugused kohtu asjad, mis nuhtlust oma järele tõmmavad ehk kohtu alust trahwi alla panewad. Nende protsesside juures on tähele panna kohtu tärminiid, mis aea sees ühest kohtust teise wõib edasi kaebatud saada ja oma diguse ette toomise punktid. Asjad saawad kohtudest enestest enastest kõi uuritub ja profuroorist süüalust süüta waks mite süütafs (ilma süüta) püütud teha. Sellepärast on tarwis alamates kohtudes kõi omad tunnistused enne sisse anda, kui asi ülematesse kohtudesse jõuab, sest et ülemates kohtudes ei wõta enam uusi tunnistusi wastu, olgu siis kui kohtu alune ise ei teadnud, et keegi tunnistusmees kufagil weel warjul oli, kes wõib kohtus dige tunnistuse anda, et tõde walge ette tuua. — Rohus uurib asja läbi ja mõistab diguse senna poole, kus rohkem tunnistusi oli. Kui näituseks wiis tunnistajad tunnistawad kohtu aluse wastu ja kuus tema poolt, siis kaalub digus senna poole kus enam tunnistajaid oli. Rohus wõib aga südame tunnistuse järele teha. Tunnistajate läbi küsimised kohtu aluste ehk nende wolinikude poolt on wäga tähtsad asja seletuse juures. Tunnistused ei ole mitte alati puhtad, waid sagebaste üsna segased ja tunnistajad ei tea isegi, mis nad olid kohtus rääkinud ehk tahtsid rääkida ja ümberpania wõdi tõlk kautab oma jäu ka weel tõde ära, nii et ilma süüta inimene wõib wäga kergeste

trahwitub saada, waewaliste waimude effituste pärast, — aga targaste tunnistajatele küsimiste ettepanemise läbi tuleb asi alati awalikuks ja saab kõige paremine selgendub. —

II. Tsivil, raha ehk muud nõudmise protsessid.

Mimetud kohtu asjad on siis wäga kerged, kui kirjalikud tunnistused on, kas solowelslid ehk muud ametlikult tõeks tunnistatud paberid. Niisuguse dokumentide sisseandmise juures, kui wastane ei ole esimese kutse peale kohtusse ilmunud, wõib kohe täitmise leht kohtust wälja wõtta. Muu dokumentide: Kas kwiitungide ehk rehtnungide diendused, kus osalt paberid, osalt tunnistajad asja tõendamad ja selgendawad, peab paluma tagaselja otsust (заочное рѣшение) teha, mille peale wastane walla kohtudes seitsme pääwa ja rahukohtudes kahe nädala aea sees, pärast otsuse ettekuulutamist, ringkonna kohtus aga kuus aea sees, kui asi pikendub termiiniga kohtus oli otsustatud, lühendub termiiniga kahe nädala aea sees wõib oma wastu ütelususe (отсылка) sisse anda. Selle wastu ütelse palwe kirjaga langewad kõi kohtu asjad jälle esimese sisse andmise järje peale. — Kui aga põle miski tunnistust ja wastane ei ilmu esimest korda, siis peab kohtu paluma, et asi saab ülesse lükatud kunni ühe teise kohtu pääwani, kui ta siiski ei ilmu, siis wõib paluda kohtu, et tagaselja otsus saab tehtud ehk jälle sundida wastast jäduslikul teel kohtu ette

tulema, mis siis ka kohtuniki teemata teeb. Wandeled wõid wastaft aga ainult siis lasta, kui kohtus käia arwab, et see inimene, keda ta tahab wanduda lasta auus on ja walet ei wanner. Selle pärast ei pea siis iiales, kes oma rahast ei taha ilma jääda, wastaft wanduda lastma. On aga nõudjal õigus ja wastane luba annab wanduda, siis wandugu, sest et wanne teeb kõigi wastu rääkimisele otja ja kohtus peab sinu raha wälja mõistma. — Kohtus omalt poolt ei wõi kedagi wandele sundida, ega ka nõugi anda, kui wastaft ei soowi. Wanne on ainult tsiwil asjades lubatud, kriminal asjades mitte. Kõik kohtu asjad, nii hästi raha ehk nõudmise, kui ka kriminal protsessid jäetakse oma suurst mõõda järgmise jagudesse:

a) Walla kohtude

mõistmise piir ulatab kunni 100 rublani, raha ehk muu nõudmise asjus ja peale selle omaduse õiguse jalule saadmine, kui sellest rikumise aegst üks aasta mööda ei ole, nagu § 7 walla kohtu saadus II. jagu 9. Julist 1889 aastast juhatab, ja kaela kohtu asjus: riid, lõõmised, sõimamised ja wargused kunni 10 rublani talupoegade wahel. Nimetud kohtudesse, kaebtuste sisseandmine, kohtu kord ja wiis on nagu ringkonna kohtuski, ainult kohtu termiinid on teised. Kohtus käid saawad kutse kirjad ja kui wastane põle ilmunud, palutakse nende jama põhjuste peal, kui ülemal oõldud taga-selja

otstust teha, mille peale nõnda jama wastu ütlus (отзывъ) ühe nädala aeg sees peab sisse antud saama. Põle aga kaebaja ise ilmunud, siis wõid kohtu paluda, et kaebatawale reisi wõi aegamiidu kulu saab mõistetud, § 103 II. jagu Wall. koh. saad. 1889 a. põhjusel. On walla kohtus oma otstuse täieste teinud, siis wõidwad kohtus käiad kahe nädala aeg sees edasi kaebada. Tsiwil asjus saawad kaebtuse kirjad wallakohtu otstuse üle kahe esemplaris (poognas) sisse antud, ja kaela kohtu asjus ühes esemplaris. Kohtu asjad, mis alla 15 rubla lähewad rassatsioni ja üle 15 rubla appellatsioni teel ülema talu rahwa kohtusse; kriminal ehk kaela kohtu asjad lähewad jelsamal teel ja nendesama aegade (termiinide) sees, kui tsiwil asjad nimetud kohtusse. Rassatsioni kaebtused ja kõik kaelakohtu otstuste tühjaks tegemise palwed saawad § 123 II. jäu ja § 80 III. jäu Wall. koh. saad. 1889 a. põhjusel ülemas talu rahwa kohtus läbi waadatud f. o. ainult wormi ehk muu saaduse üleastumise wigade pärast muudetud ja teise walla kohtusse uue otstustamise alla saadetud. Ülema talu rahwa kohtu otstuse üle wõid nõutawa wormi wigade pärast §§ 123 ja 80 nagu eespool oõldud rahukogusse kaebada, peab aga üks rubla kautsioni edasi kaebtuse kirjaga seltsis ülema talu rahwa kohtusse sisse maksma, mis siis, kui nimetud kohtu otstus muudetud saab, kätte wõid saada. Walla kohtudes peale hakanud kohtu asjad, kauge-male kui rahukogusse ei wõi edasi kaebada. —

b) Rahukohtud

mõistatavad kunni 500 rublani tsivil asjus ja kaelaõhtu asjus kunni 300 rublani raha trahvi ehk $1\frac{1}{2}$ aastat wangi. Wargused alla 300 rubla ilma lüüa lõhtumata ehk wägitwalla pruukimata, peksmised, riidlemised, sõimamised, tüütamised linna kohanikude, mõisnikude, kroonu ametnikude ja talupoegade wahel, kui wiimsetel esimestega tegemist oli olnud, on kõik rahukohtude seletada ja peale selle weel nagu wallagi kohtudel serwitudi ehk muu omaduse õiguse rikumise jalule saadmine, mille rikumise aegast üks aasta weel ei ole mööda läinud: Kohtu wiis ja kord, kuidagi iganüks seal oma asja peab toimetama, on nõnda sama kui eespool № I. ja II. all olen üles tähendanud. Termiinid käiwad järgmiselt: Kaelaõhtu asjade otsused peawad kahe nädala aega sees rahukogusse edasi kaebatud saama ja parem on kohe otsuse ettelugemise pääwal awalbadada, et selle mõistmisega süüalune rahul ei ole; tsivil asjus on aega üks kuu edasi kaebamiseks. On üle 30 rubla kohtu asi, siis peab appellatsiooni, alla 30 rubla kassatsiooni kaebtuse rahu kohtu läbi, rahu kogusse sisse andma. Wiimsetes kaebustes peab wormi wigasi otsima, nagu rahu kohtu saadus § 174 juhatab ja peale selle walitsewa Senati kassatsiooni departamenti seletusi, mis nimetud § kohta käiwad ja meie eesti keele weel ei ole ilmunud. Nimetud seletustes on rahukohtunikude kogu ehk muu kohtude

wõderiti saaduse paragrafide pruukimine, mõistuste tegemiste juures ära seletud ja on tähtsad igas kassatsiooni kaebtuses pruukida. Kui rahu kogu on oma otsuse teinud ja kohtus käia rahul ei ole selle otsusega, siis wõib tema tsivil asjades nelja kuu aega sees ja kaelaõhtu asjus kahe nädala sees Senatisse kassatsioon departamenti edasi kaebada, aga ainult wormiwigade ja saaduse wõderiti seletuse pärast ja peab 10 rubla kautsiooni palwekirja sisse andmise aeg rahukogusse enne ära maksma, mis tema aga siis kätte saab, kui Senat kaebatud otsuse ümber lüüab ja teise rahukogu seletuse alla asja annab. Meid wormi wigasid nimetaks kohtu keeles kassatsiooni punktideks, kui niisugusid punktisi rahukogu otsuses leida ei ole, siis ei maksa edasi kaebamine ja ilma aegu raha raiskamine.

c) Ringkonna kohtude

seletada on kõik tsivil asjad üle 500 rubla ja kaelaõhtu asjad, mis üle rahu kohtude piiri käiwad nagu eespool nimetasime. Kohtu asjade toimetuse juures, protsessi wõdamise aeg, on seda kõik tähele panna, mis № I. ja II. eespool olen nimeetanud. Ringkonna kohtu otsused wõiwad kõik appellatsiooni teel ilma kautsionita kohtu Palati Peterburgi kaebatud saada. Terminid edasi kaebamiseks on pikendud ja lühendud, see on ühe ja nelja kuulised termiinid. Iga paberil, mis ringkonna kohtusse sisse saab antud peab 80 kopikane kroonu gerbomark peal olema, aga ainult tsivil asjus.

d) Kohtu palati

otfuste üle wdib ainult kassatsiooni teel, kas tšiwil- ehk kriminal kassatsiooni-departamenti sisse kaebata, kus asjad läbi waadates kas kinnitakse, kui põhjuseid ei ole ehk jälle mõistetakse palati otfus täieste tühjaks ja antakse palatisse tagasi uue kohtu liikmete mõistuse alla. — Selle uue mõistmise üle wdib kohtustäia ülemal nimetud teel uueste Senatis kaebust tõsta.

e) Senati otfuste üle

wdib weel kaebust Reisri herra nime peale, palwe kirjade komisiooni, sisse anda, kus kaebus saab esmalt läbi waadatud ja kui põhjuseid leitakse olema, siis saab kaebataw asi Senati ühendub departamenti otfustamise alla antud, millega siis kõik kaebuse teed on lõppenud.

f) Kohtumõistjate üle,

kui nad oma ameti asjus on efsinud, wdib kaebust tõsta kirjalikult ilma gerbomarti maksuta, järgmistes kohtades: Walla kohtu presidendi ja liikmete peale antakse rahu kohtu kogusse, ülema talurahwa kohtu presidendi ja selle kohtu liikmete peale kohtu palati, rahukohtunike, kohtunuriate, ringkonna kohtu ja palati kohtu herrade peale, ühendub walitsewa Senati departamenti, kaebuse kirjad sisse. Kui ülemal nimetud kohtud on kaebuse kirjad läbi waadanud ja asja täieste läbi uuri-

nud, siis annab süüalused kohtu alla, kus naad sääduslikul teel kuidagi põhjused on trahwitud saatwad.

Peale eesnimetud kohtude, mis kohtuministeriumi all seisawad on weel administrative, walitsewate asutuste toimetused ja mõistmised, mis ministeriumide all seisawad. Kõige enam nendest ministeriumidest puudub sisemiste asjade ministerium rahwa asjandusesse, sest et kõik käsud, kuulutused, toimetused ja täitmised enamiste kõik tema läbi rahwa kätte lähewad, — selle pärast on siis ka tähtjas rahwal teada, kuidas nende administratsiooni jäusfondade peale tuleb kaebust tõsta, kui tarwis peaks olema.

g) Walla walitsuse

peale antakse kaebus talurahwa komisjari juure sisse, komisjari peale, kahe nädala aea sees pärast otfuse tegemist, kubermangu walitsusele ja kubermangu walitsuse peale kuu aea sees sisemise asjade ministeriumi ja kui ministeriumide ja ministride peale on kaebus anda, siis ühendub Senati I. departamenti istumisesse, Въ Соединенное Присутствие первого и Кассационныхъ Департаментовъ Правительствующаго Сената.

III. Palwe kirjade proowid:

Walla kohtud ja rahu kohtud on sääduse järele sunnitud suusõnalt kaebusi wastu wõtma, kes aga

fookwib ise kirjalikult oma palwe kohtusse jisse anda see tehku seda järgmisel wiisil, kui on rahu kohtudesse anda; walla kohtudesse mõistab eesti keele enamiste igauks isegi kirjutada nii kui siin ette näidatud:

Ündla walla kohtusse. (Selle ehk selle Ülema talu-
rahwa kohtusse, nimed tulewad muuta.)

Neeruti walla talupoeg,
Neeruti mõisas elawa Johan
Leberehti

Palwe.

1. Märtsil 1892 aastal laenas Jmaistu walla talupoeg Jaan Jõgi, minu käest 50 rubla weksli peale raha ja pidi seda, nagu wekslis ülestähendub, poole aasta pärast ära maksma, aga et nüüd juba ammu maksu termiin mööda ja wõlgnik ei mõtlegi wõla tasumise peale, sellepärast palun Ündla walla kohtu Jaan Jõge kohtusse kut-
suda ja temalt minule nimetud wõlga wälja maksma mõista %-ga ja ühtlasi kohtu kuludega.
Neerutis, 20. Jaanuaril 1893 a.

Johan Lebereht.

Palwe kirjade proowid wenekeele.

Его Высокородію

Господину Мировому Судѣ I-го участка Везен-
бергъ-Вейсенштейнскаго округа.

Крестьянина Гульельской
волости, Везенбергскаго уѣзда,
Якова Иоганова Кульберга,
жительствающаго въ имѣніи
Арбаферъ
по дѣлу
съ крестьяниномъ Пальмской
волости, Яковомъ Карловымъ
Нааномъ, жительствающимъ
въ имѣніи Пальмсъ

Прошеніе.

Отвѣтчикъ Яковъ Наанъ состоитъ мнѣ должнымъ по роспискѣ 150 рублей сер., отъ уплаты коихъ онъ уклоняется, а потому покорнѣйше прошу Ваше Высокородіе вызвать его въ судъ и при-
судить съ него въ мою пользу 150 рублей съ %-ми по день уплаты долга, возложить на него судебныя и за веденіе дѣла издержки, рѣшеніе же подвергнуть предварительному исполненію. Гульель, 20 Января 1893 года.

Яковъ Иогановъ Кульбергъ.

Macla kohtu asjade pärast.

Palwe kirja pidi nagu ülimal näidatud.

Яковъ Наанъ нанесъ мнѣ оскорбленіе дѣй-
ствіемъ (словами) — (куidas paḥandus oli, kus

tohal ja mil aeat). Свидѣтелями при этомъ были:
N. N. (elufõht ja nimeb). Вслѣдствіе чего по-
корнѣйше прошу допросить свидѣтелей и под-
вергнуть Якова Наана законной отвѣтственности.
Гульель, 25 Февраля 1893 года.

Яковъ Иогановъ Кульбергъ.

Taga selja otsuse wastu.

Kirja pãã nagu illemal pool

Отзывъ.

На основаніи 151 ст. Уст. Гражд. Судопр.
имѣю честь покорнѣйше просить дѣло, по коему
состоялось постановленное Вашимъ Высочородиѣмъ
заочное рѣшеніе 23 Января с. г. о взысканіи
съ меня въ пользу Якова Наана 150 рублей
разобрать вновь. Пальмсъ, 30 Января 1893 года.

Яковъ Карловъ Наанъ.

Störwaine laebtus.

Въ Везенбергъ-Вейсенштейнскій Мировой Съѣздъ.

Kirja pãã nagu eespool.

Частная жалоба.

Господинъ Мировой Судья I-го участка Везенбергъ-
Вейсенштейнскаго округа, принялъ 20 Января с. г.
мое исковое прошеніе о взысканіи съ крестьянина
Якова Наана въ пользу мою 150 рублей, но до сего
времени не сдѣлалъ еще распоряженія о вызовѣ от-

вѣтчика въ судъ. Вслѣдствіе чего покорнѣйше прошу
Съѣздъ гг. Мировыхъ Судей предложить выше-
упомянутому Мировому Судѣ немедленно на-
значить мое дѣло къ разбирательству. Гульель,
20 Апрѣля 1893 года.

Яковъ Иогановъ Кульбергъ.

Kõhtu pristawibele, kõigi kohtude juures wõi-
wad palwe kirjad enamiste kõig ühte laadi olla.

Его Высокоблагородію

Господину Судебному Приставу Везенбергъ-
Вейсенштейнскаго округа.

Kirja pãã olgu nõnda:

Крестьянина Гульельской
волости, Везенбергскаго уѣзда,
Якова Иоганова Кульберга

Прошеніе.

Прилагая при семъ исполнительный листъ,
выданный мнѣ Везенбергъ-Вейсенштейнскимъ Ми-
ровымъ Съѣздомъ, 20 Мая 1893 года № 200, честь
имѣю покорнѣйше просить Ваше Высокоблагоро-
діе, взыскать присужденную сумму 50 руб. съ
процентами и издержками посредствомъ обращенія
взысканія на движимое имущество должника
Якова Наана, заключающееся въ домашней об-

становкѣ въ его усадьбѣ „Клауксе“, въ Пальм-ской волости. Гульель, 24 Мая 1893 года.

Яковъ Иогановъ Кульбергъ.

Woli firi, mahaarwatud walla kohtude tarwis, olgu ifka igas kohtus wenekeele:

Милостивый Государь Иванъ Ивановичъ!

Сею довѣренностію уполномочиваю Васъ на веденіе всѣхъ моихъ уголовныхъ и гражданскихъ дѣлъ: предъявлять отъ моего имени иски и отвѣчать на предъявленные ко мнѣ иски и жалобы, приносить апелляціонныя, кассационныя и частныя жалобы и отзывы, заявлять споры о подлогѣ и подлинности актовъ, получать копіи, справки, документы, исполнительные листы и деньги для передачи мнѣ; передовѣрять сіе полномочіе другому лицу по своему усмотрѣнію и все, что Вы въ силу этой довѣренности законно учините, я Вамъ вѣрю, спорить и прекословить не буду. Довѣренность эта принадлежитъ Ивану Ивановичу Соколову. Гульель, 20 Января 1893 года.

Яковъ Иогановъ Кульбергъ.

Talupoead wõitvad oma woliifirjad, mis walla- ja rahukohtudes tarwitada tulewad, walla walit-

juste, walla kohtudes eht mdeal politsei ametniku juures ära kinnitada lasta, ilma kroonu gerbomargi maksuta. Walla- ja Ülema Talurahwa kohtude tarwis eesti keele, mõistab iga wallafirjutaja woliifirja anda ja walmis firjutada. On aga woliifiri tõrgema kohtude tarwis anda, siis peab notariuse juures kinnitatud saama, ja maksab margiga seltsis 1 rubla 80 kop.

Olgu siin üks koša ostmise kontrakt näituseks, mis nende riidade firjutaja Järwa-Saani kihelkonna Ruffemäe walla taluperemeestele tegi.

Тысяча восемьсотъ девяносто третьяго года, Января 20-го дня, собственникъ имѣнія Ю***, расположеннаго въ 2 Полицейскомъ участкѣ, Вейсенштейнскаго уѣзда, дворянинъ N. N., и крестьянинъ Ю...ской волости N. N., заключили нижеслѣдующее условіе о продажѣ и куплѣ крестьянскаго участка „N.“ I. Собственникъ имѣнія Ю*** N. N. продаетъ крестьянину N. N., для владѣнія на правахъ полной собственности, отдѣленный отъ имѣнія Ю***, крестьянскій участокъ „N.“ величиною двадцать три десятины восемь сотъ пятьдесятъ два квадратныхъ сажени, изъ коихъ двадцать одна десятина 600 квадратныхъ сажень крестьянской арендной, а двѣ десятины 196 кв. саж. мызной земли, въ межахъ, показанныхъ на составленномъ землемѣромъ N. въ 1890 году, планѣ и отмѣченныхъ въ натурѣ,

безъ всякихъ сервитутовъ и ограниченій, за исключеніемъ только основанныхъ на ст. 202, 204, 209 и 267 Положенія о крестьянахъ Эстляндской губерніи, а также изложенныхъ ниже сего въ отдѣлѣ III, сего купчаго условія, — за покупную цѣну двѣ тысячи девятьсотъ сорокъ (2940) рублей и изъявляетъ продавецъ согласіе на укрѣпленіе проданнаго участка за покупателемъ. II. Покупную сумму покупатель уплачиваетъ слѣдующимъ образомъ: 1) покупатель уже внесъ задатку двѣсти (200) рублей, что и удостовѣряется подписью продавца на семъ условіи, и обязанъ онъ уплатить 1-го Марта 1893 года, триста (300) рублей; 2) переводомъ на проданный участокъ соотвѣтствующей части долга, ингрессированнаго на главной вотчинѣ въ пользу Эстляндской Дворянской Кредитной Кассы, уплачиваются въ счетъ покупной суммы тысяча двадцать (1020) рублей и выдаетъ покупатель кредитной кассѣ на эту сумму особую закладную, подлежащую укрѣпленію на сказанный участокъ; 3) покупатель принимаетъ сверхъ того на себя уплатить подъ ручательствомъ главной вотчины тысячу двадцать рублей, въ счетъ долга, ингрессированнаго на главномъ имѣніи въ пользу кредитной кассы, и за этотъ капиталъ своевременно вносить установленные проценты и взносы на погашеніе долга. Въ обезпеченіе этого капитала въ 1020 рублей покупатель выдаетъ кредитной кассѣ особую закладную, подлежащую укрѣпле-

нію на означенный участокъ; 4) остальная часть покупной суммы въ количествѣ трехъ сотъ (300) рублей подлежитъ укрѣпленію на проданный участокъ послѣ ссуды кредитной кассы, на основаніи особо выданной закладной. Проценты за этотъ долгъ по пяти на сто годовыхъ, теченіе которыхъ начинается съ 23 Апрѣля 1893 года, уплачиваются покупателемъ по размѣру не уплаченной суммы cadaго 1-го Марта до совершеннаго погашенія долга, а погашеніе самаго капитала производится въ теченіи двадцати лѣтъ ежегодными платежами cadaго 1-го Марта по пятнадцати (15) рублей; 5) остальные затѣмъ сто (100) рублей засчитываются въ вознагражденіе за право охоты въ предѣлахъ участка „N.“ согласно оговоркѣ въ отдѣлѣ III сего условія. III. 1) Собственникъ участка не имѣетъ права продавать въ предѣлахъ участка „N.“ крѣпкіе напитки или предоставлять торговлю таковыми другимъ лицамъ, или открыть пивоварные или винокурные заводы; 2) дороги, канавы и мосты, существовавшіе до сихъ поръ въ участкѣ „N.“ должны быть содержимы въ исправности и открытыми во всеобщее пользованіе; 3) правомъ охоты въ предѣлахъ участка „N.“ хозяинъ этого участка предоставляетъ пользоваться на неопредѣленное время собственнику вотчины Ю. Такое право вотчинника прекращается черезъ шесть мѣсяцевъ по сдѣланномъ ему хозяиномъ-собственникомъ участка „N.“, о томъ заявленіи съ упла-

тою упомянутых въ отдѣлѣ II п. 5 сего купчаго условія ста (100) рублей. IV. Собственникъ участка „N.“ обязанъ платить всѣ лежащія нынѣ на участкѣ и впредь налагаемыя на оный на законномъ основаніи повинности и подати. Всякая новая раскладка налоговъ должна быть исполнена и не даетъ собственнику права на вознагражденіе. До тѣхъ поръ пока участки еще неотдѣлены отъ главной вотчины, покупатель уплачиваетъ складочныя деньги за треть гакена, а другія повинности и почтовый фуражъ по прежнему. V. Всѣ расходы по совершенію и укрѣпленію сего условія несетъ покупатель, планъ-же на участокъ выдаетъ покупателю продавецъ. VI. Сдача участка покупателю во владѣніе производится 23 Апрѣля 1893 года. VII. Продавецъ обязанъ доставить согласіе кредиторовъ, имѣющихъ ингроссированныя на имѣніи Ю. облигаціи и отвѣчать на законномъ основаніи за всѣ возраженія и требованія, могущія быть заявленными противъ сего купчаго условія и къ проданному участку. VIII. Покупатель обязанъ до совершенной уплаты долга страховать исправно находящіяся въ участкѣ строенія отъ огня.

Siin üles tähendub koha ostu kauba kontrakt on obligatsioonide ja jahi digusega ette ära arvatud, kes puhta rahaga võid wälja maksab, siis põle muud kui lastu need jahi ja obligatsioonist olewad kõne kohad wälja. Selle õpetuse järele

wdib iga üks isi kontrakti teha eht lastu seda oma walla kirjutajad 5-es eksemplaris walmis kirjutada ja saattu talu rahwa komisjari kätte, kes neid esmalt läbi waatab ja siis kui kätte on annud, wiigu krepostnoi jäusfonda, mis iga rahukohtude kogu juure on saatud ja palugu ärafinnitada, seal wditwad ka obligatsioonide allkirjad kinnitunud saada, mille wormid mõisnikude kredittassast ja nõnda samuti ka walmis trükitud obligatsioonid wdib osta. Sellejuhatuse järele ei pruugi siis advokatidele, ega notariustele mitte oma waewaga teenitud kopifaid ära anda.

IV. J i s a.

Õpetuseks mõned lühikesed märgu andmised ja kasvatfioni departamendi seletused, mis sagedaste tarvitada tulewad ja milles niihästi kohtus käiab, kui ka kohtunikud isigi ehitwad.

Kui keegi ei soowi tagaselja otsust kahe nädala aea sees, sellest päewast arwates, kui temale otsus sai kuulunud, mitte rahukohtusse wastu üt-luse (kaja) teel sisse anda, siis wdib tema rahu koguße kaebada, aga kui aea sees, sellest päewast rehkendades, kui otsus sai tagaselja rahu-kohtus tehtud, mitte sellest päewast, kui kuulunud sai (waata: 155 st. Ust. graj. sud. i raz'jasnenija Grajd. Koss. Departamenta Praw. Sewata ³⁹⁴₅₇, ⁵²⁵₆₈ i ¹³⁰²₇₀). See on nüüd muudetud.

Kui keegi on oma kohtu termiini kautanud, siis wdib tsiwil sääduse § 778 põhjul uut termiini

paluda, aga isiaralistel juhtumistel ja kohtu oma effituste pärast. Kui kohus on näituseks lõpetusest äratirja (копия окончательного рѣшенія) hilja wälja annud, siis peab kohus uus termin andma ja ei ole tarwis tõeks tegemist. Kassatsiooni departamenti seletus Banliarliarski asjus 1875 a. Detsembri kuus 1892 a. on uus seletus kaela-kohtu kassatsiooni departamentis wälja tulnud, et wõib ka seitungi teutuse asjus lepituse kohtusse woliniku saata, enne pidi kaebaja ehk 1000 wersta tagant isi ilmuma (professor Sägrī asjus). — Kui keegi seitungi toimetaja teutuse ehk diffamatsiooni (awaliku auusa nime pruukimise) pärast kaebtust tahab tõsta, siis palugu kohtu feda trahwi sääduse § 1535 ja 1039 põhjusel teha ja tegijat trahwi alla mõista. Asi on ringkonna kohtu seletada — ja peab ühe aasta jooksul kaebtus sisse antud saama.

Kui wabriku töömehed ehk raudtee peal teenijad omas ametis surma ehk wigastud saawad, siis wõib kohtu paluda X riigi sääduse raamatu, I jäu, § 683 ja meie Baltimaa sääduse kogu, III jäu §§ 4556, 4557 ja 4553 põhjusel tasumist ja pärijatele ülespidamist mõista.

On aga wabriku omanikude hooletuse läbi see õnnetus juhtunud, siis wõib nende peale kaela-kohtu teel §§ 119, 124 ja 128 trahwisääduse (yet. o наказ.) põhjusel kaebata ja ühtlasi tsiwil nõudmist paluda wälja mõista. § 881 põhjusel, tsiwil

kwil kohtu asjus, wõitwad inimesed, kes waesed on mitte üksi rahukohtu herrade käest waesuse tunnistusi wõtta, kui kohtu tulustid maksta ei jaks, waid ka politsei (общественное начальство) ja leiwa wanemate käest.

Riigi sääduse järele (собр. узаконій о наёмѣ на сельскія работы 1886 года № 67 ст. 119 и п. 45) wõib üks päewa töömees, kui herra temale kohe palka wälja ei maksa iga päewa pealt $\frac{1}{2}$ kop. rubla juure $\frac{1}{10}$ nõuda.

Raha ehk tsiwil asjade nõudmine peab 10 aasta jooksul kohtusse sisse kaebama ja kui asi peaks kusagil kohtus seisma, siis iga 10 aasta jooksul uuendama; kaela kohtu ehk kriminal asjad wananevad kuidagi kui suurus on: 6-est kuust peale hakata tunni 20 aastani ja mõnel asjal põlegi termiini.

Kohtu kirjad wõitwad kõik postiga kohtudesse saadetud saada ja saawad termiini sisse päewast rehtendatud, millal kiri selle posti jaama peale tuli, kust kohus omad kirjad kätte saab. — Parema ja kindlama alati kinnitatud kiri (заказное) saata.

Tsiwil asjus, kui dokumentid on, ei pruugi omal kohtusse minnagi, ega advokati ka wõtta, waid peab palwe kirja sees paluma § 145¹ põhjusel ilma juuresolemata mõista ja kohtuotsuse ära-kiri koju saata. — Kui asi kindel, wastuwaide-mata on, siis ei pruugi kellegile palwe kirja töö eest raha maksta, waid lastu kodu oma poega, kes juba küla koolis oli pisut kirjutama õpinud, ees-

pool näidatud palve kirja vormi järele kiri kirjutada ja postiga kohtusse saata. Kui ise kirjutada ei mõista siis peab teist lastma järgmisel viisil alla kirjutada. Крестьянинъ Гульберскій волости Яковъ Иогановъ Кульбергъ, а по неграмотности и личной просьбѣ его росписался, крестьянинъ Удельской волости Карлъ Карловъ Кальютъ.

V. Lõppu sõna.

Lõpetuseks on mul veel juhatada, mis sugused hinnad umbes wõib kohtu asjade toimetuste eest maksta. Kroonu säädus tšiwil asjade kohta on 10%. On aga asi pisikene ja inimene ise ei mõista, ega tahta oma protsessi aeada, siis wõid ka enam anda, nii kuidas advokatiga kaupa saab. Aga läbi segamine 20—30 rubla wõib küll anda sellele, kes kõik kolm instantši s. o. raha kohtu selle kogu ja senati läbi teeb. Wiimsesse peab aga ainult kassatsiooni kaebtuse sisse andma ja ei pruugi enesel iiales ette minna, seal saavad asjad diete mõistetud sisse antud kirjade järele. — Ringkonna kohtus hakatud tšiwil protsesside eest wõib 8—10% anda, millest 15—25 rubla kohe ära maksta ja kui protsess on lõpetud siis terve kaubeldud summa. Kui advokat ei wõida, siis tehku alati kaupa, et tal üle sissematsetud summa enam iiales maksta ei oleks. Raela kohtu ehk kriminal asjade eest ei

ole kaebajal tarwis enesele iiales advokati wõtta, sest selle pärast on profurör, kes juba ise enesest küll tema asja kaitseb s. o. süüalust hukka püüab mõista. Aga sisse andmise kiri olgu heaste tehtud, mille eest 3—10 rubla maksta wõib; nõndasama appelatsiooni tööde eest nimetud asjades. Süüalune wõtku omale hea kaitseja ja asjatundja inimene ja maksku nii kuidas kaitsejaga kaupa saab ja kuidas kellegil jõudu on, nagu juba eespool öeldud. — Rahu kohtudes ja nende jäusfondades wõib 20—25 rublaga kõik instantsid (jäusfondad) läbi teha; kassatsiooni kaebtus senatisse seka arwatud. Ringkonna kohtus wõib 25—50 rublani ülesastumise eest maksta, appelatsiooni ja kassatsiooni kirjade tööga seltsis kunni saea rublani. Kulud seal juures muidugi isipäine arwata. —

Selle pärast ärgu siis keegi ilma aegu oma raha maha wisaku, ega suuri summasid advokatidele wälja loopigu. Advokat ei wõi omast wõimust mitte enam sugugi teha, kui sina ise, kui sul digust ei ole. On sul õigus siis wõid sina ise nõnda sama wõita, kui see kõige parem advokat. — Peterburgi linna advokatidele on waesed eestlased armutu palju raha maksnud, arwates, et pealinnas ikka wõit seisab, — ja need mehed kõige wägewamad wõitlejad on, aga pärast nägid küll, et olid armuta petetud saanud. Üks minule tuntud eestlane sai oma wallakohtu mees-tega natukene tülisse, tema sõitis kohe Peterburgi ja andis ühe juudi advokadile 300 rubla. Suut

õditis walla kohtusse, kohtu ametnikud seletasid asja ära, et mehel süü on; asi jäi wana wiisi ja mees jäi omast kolmest saeast rublast ilma. Riisuguseid näitusi wõidfin ma wäga palju tunda, aga arwan sellest ühest näitusest küll olema.

Armsad lugijad! wõtke eesfeiswat raamatut omale teejuhiks ja mõtelge enne alati ette, kui midagi protsessi peale hakate, et parem halw rahu, kui suur wõit, — see on üks wõera rahwa wana sõna ja jääb igaweseks tõeks kõigi rahwade juures.